

POHJOIS-SUOMEN HALLINTO-OIKEUS

/ KAJAANIN KAUPUNGINHALLITUS

KAAVAN LAATIJAN LAUSUNTO KAJAANIN MURTOMÄEN TUULIVOIMAPUISTON OSAYLEISKAAVAN HYVÄKSYMISTÄ KOSKEVASTA PÄÄTÖKSESTÄ TEHTYYN VALITUKSEEN

Valituksenalainen päätös

Kajaanin kaupunginvaltuuston päätös 73 § 12.12.2016/ Murtomäen tuulivoimapuiston osayleiskaava.

Valittajat

Suomen Luonnonsuojeluliitto / Kajaanin Seudun Luonto ry
Pekka Rämänen
Marja Jylhä

Lausunto

Valitus tulee hylätä aiheettomana.

Osayleiskaava perustuu asianmukaisiin ja riittäviin selvityksiin ja vaikutusarviointeihin. Osayleiskaava on voimassa olevan tuulivoimamaakuntakaavan mukainen. Osayleiskaavan sisältö vastaa tarkkuustasoltaan tuulivoimarakentamista ohjaavan yleiskaavan vaatimuksia ja täyttää sille maankäyttö- ja rakennuslaissa asetetut sisältövaatimukset. Luonnonsuojelulaki on huomioitu osayleiskaavassa maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla. Osayleiskaava ei siten ole valituksessa esitetyistä syistä lainvastainen.

Valitus

Suomen luonnonsuojeluliitto/Kajaanin Seudun Luonto ry:n, Pekka Rämäsen ja Marja Jylhän yhteinen valitus

Yleistä

Kajaanin kaupunginvaltuusto on 12.12.2016 (72 §) tekemällään päätöksellä hyväksynyt Murtomäen tuulivoimapuiston osayleiskaavan. Valittajat katsovat, että Kajaanin kaupunginvaltuuston hyväksymä kaava on luonnonsuojelulain vastainen, sillä sen toteuttaminen johtaa vähintäänkin suden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentämiseen (LSL 49 § 1. mom).

Valittajat katsovat edelleen, että kaava on myös maankäyttö- ja rakennuslain vastainen, koska kaavan vaikutuksia ei ole luotettavalla tavalla arvioitu. Kaava ei myöskään täytä yleiskaa-valle asetettuja sisältövaatimuksia (MRL 39 §) mm. siksi, että kaavassa ei luotettavasti voida varmistaa uhanalaisen lajin suojelunäkökohtia. Ratkaisu perustuu tältä osin merkittävässä määrin olettamuksien varaan. Koska rakennusluvut voidaan myöntää hyväksytyn osayleis-kaavan mukaisesti, on kaavan vaikutukset oltava selvillä jo hyväksymisvaiheessa.

Susiin kohdistuvat vaikutukset

Valituksessa todetaan, että Murtomäen tuulipuiston osayleiskaavassa ei ole riittävällä tavalla otettu huomioon suurpetoihin liittyviä selvityksiä ja tietoa lajin esiintymisestä ja lisääntymis-paikoista eikä ylipäättään kaava-alueen erityistä merkitystä suurpetojen esiintymisalueena.

Valittajat perustavat näkemyksensä erityisesti Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökes-kuksen kaavaehdotuksesta 31.8.2016 antamaan lausuntoon, jossa on erityisesti tarkasteltu kaavoitettavan alueen merkitystä suden elinympäristön suojelun kannalta.

Kainuun ELY-keskus on lausunnossaan todennut kaava-alueen merkityksestä mm. seuraavaa: Kaavaselostuksen kohdassa 4.12.3 Suupedit/susi on tuotu esille koko Piiparinmäen-Lammaslamminkankaan alueen ja erityisesti sen eteläosan, Murtomäen alueen, keskeinen merkitys suden esiintymiselle ja lisääntymiselle: ”Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan YVA-hankealueelle sijoittuu Ylä-Savon susikannan yksi keskeisimmistä elin- ja lisään-tymisalueista. Vuosina 2005-2012 lähetinseurannassa olleilla susilaumoilla on ollut synnytys- ja siirtopesiä suunniteltujen tuulivoimaloiden välittömässä läheisyydessä ja erityisesti etelä-osassa (Murtomäen kaava-alue). Susien pesäpaikanvalinnassa tärkeimpänä tekijänä on ha-vaittu olevan etäisyyden ihmisen muuttamiin alueisiin (Kaartinen v. 2009). Alue on sopivaa susille, koska siellä on laajat rauhalliset alueet susien käytettävissä ilman ihmistoimintoja.”

Valituksessa todetaan, että kaavaselostuksen mukaan alueen susilaumoista Lukelle kerty-neen panta-aineiston perusteella voidaan havaita reviirin ydinalueiden sijoittuvan keskelle suunnittelualueutta ja käytännössä koko suunnittelualueen kuuluvan lauman ydinalueeseen tai keskimääräistä enemmän käytettyyn alueeseen. Selostuksen kohdassa 4.12.3 Suurpe-dot/susi on todettu sudesta saadun tutkimustiedon vaikutuksesta alueen maankäytön suun-nitteluun: ”Kartta-analyysin perusteella osayleiskaavan suunnittelualue on usean vuoden

pantadatan perusteella susilauman aktiivisessa käytössä ja alueen maankäytössä tulisi noudattaa erityistä varovaisuutta.”

Valituksen mukaan Kainuun ELY-keskuksen lausunnossa on edelleen mainittu, että Samuli Heikkinen (Luke) on esittänyt Murtomäen osayleiskaavan viranomaisneuvottelua varten tiedoksi lähettämässään sähköpostiviestissä 12.3.2016 mm. seuraavaa: ”Viime talven kuluessa kartoitettiin susitilanne Suomessa. Sen perusteella tuolla alueella asustaa rinnatusten useita laumoja, joista ainakin kaksi suunnitellun puistoalueen välittömässä läheisyydessä. Reviiri-alueiden muoto ja rajat eivät ole selvillä. Aikaisemmin merkityn (2015) Meru-suden lauma asustaa juuri tuolla suunnitellulla tuulivoimapuistoalueella. Kyseisessä laumassa on arvioitu olevan 5-7 sutta (16.3.2016). GPS laite on kuitenkin sammunut jo viime syksynä, joten sen lauman pesintää, kuten ei muidenkaan laumojen, ole voitu seurata. Pesintöjen seuranta on Heikkisen mukaan haastavaa siksi, että pesäpaikka ei ole vuosittain välttämättä sama. Heikkisen mukaan tunnetut pesintäalueet (16.4.2015) osuvat juuri suunnitellulle alueelle. Reviiri-alueen muoto ja rajat eivät ole selvillä. Heikkinen toteaa alueen kokonaismerkityksestä sudelle mm. seuraavaa: ”Kokonaisuuden kannalta on selvää, että tuo alue on selvästi susien käyttämä reitti idän ja lännen välillä. Vuosi vuoden jälkeen tämä alue näyttää olevan mieluisen susille riippumatta siitä aiheutetaanko näille eläimille vahinkoa. Alueella täytyy siis olla tekijöitä, jotka ovat leimallisia suden elinympäristön valinnassa.”

Valityksessa todetaan, että tuulivoiman susiin kohdistuvia vaikutuksia ei ole tutkittu Suomen olosuhteissa. Näin ollen nykytietämyksen perusteella tuulivoimarakentamisen vaikutuksia ja merkittävyyttä ei voida arvioida luotettavasti. Luken sutta koskevan seuranta-aineiston perusteella on selvää, että kaava-alue on suden esiintymisen ja liikkumisen kannalta hyvin keskeinen alue, jossa sen on todettu myös lisääntyvän. Hankkeen YVA-selostuksesta RKTL:n antaman lausunnon mukaan suunniteltujen voimaloiden läheisyydessä on todettu olevan suden pesiä ja siirtopesiä, mitä kaavan vaikutusten arvioinnissa ei ole käsitelty lainkaan. Jos voimaloita sijoitetaan todetulle lisääntymisalueelle ja pesien läheisyyteen tulee sillä olemaan vähintäänkin heikentäviä vaikutuksia lajin lisääntymispaikkoihin, jotka voivat olla myös pitempiäaikaisessa käytössä. Kainuun ELY-keskus on todennut lausunnossaan, että sitä voidaan pitää luonnonsuojelulain 49 §:n tarkoittaman hävittämisen tai heikentämiskiellon vastaisena, sillä heikentämistä ovat kaikki sellaiset toimenpiteet tai muutokset, joiden seurauksena lisääntymis-levähdyspaikka muuttuu siten, ettei se enää täytä niitä edellytyksiä, joita laji vaatii lisääntyäkseen paikalla. Lisäksi sitä voi pitää suden osalta myös EU:n luontodirektiivin vastaisena. Niin kuin kaavaselostuksessakin on tutkimuksiin viitaten todettu, tärkein tekijä pesäpaikan valinnassa on etäisyys ihmisen muuttamiin alueisiin.

Valituksen mukaan kaavaselostuksessakin on todettu, että tuulivoimahankkeilla on haitallisia vaikutuksia suden esiintymiselle. Mm. eri tuulivoimahankkeet pirstovat susille sopia alueita, laumat mahdollisesti vähentävät alueen käyttöä ja susi äärimmäisessä tilanteessa sopeutuu siirtymällä alueelta pois. Vaikutusten arvioinnissa on todettu, että tuulipuistohankkeiden vaikutuksesta suurpetojen mahdollisuus löytää laaja häiriötön elinympäristö saattaa vaikeutua.

Valityksessa todetaan, että koska tuulivoimapuistojen vaikutuksista suden esiintymiseen ja lisääntymiseen ei ylipäätään ole luotettavaa tutkimustietoa, hanketta ei voida näin suuren epävarmuuden vuoksi toteuttaa suden esiintymisen ja lisääntymisen kannalta merkittäväksi

todetulla alueella. Ympäristövaikutusten arviointimenettelyn jälkeen tullut tieto kaava-alueen merkittävistä lajien suojeluun liittyvistä arvoista ei ole ohjannut suunnittelua ja myöskään hankkeen sijaintia riittävällä tavalla. Koska hankkeen vaikutuksia ei voida arvioida luotettavasti, hanketta ei varovaisuussyistä voida toteuttaa. Haitalliset vaikutukset olisi voitu välttää, jos suden keskeiselle esiintymis- ja lisääntymisalueelle ei kaavassa olisi osoitettu rakentamista. Tämä olisi ollut mahdollista, koska Metsähallituksella on hallinnassaan laajat maa-alueet.

Maisema- ja virkistyskäyttövaikutukset

Valituksessa todetaan, että hankkeella on myös maisema- ja virkistyskäyttövaikutuksia, jotka korostuvat siksi, että alue on tällä hetkellä erämainen ja ihmistoiminnot vähäisiä. Kaavaselostuksen mukaan Murtomäen tuulivoimapuiston maisemalliset vaikutukset Talaskankaan luonnonsuojelu- ja luontoretkiyläalueelle vähentävät osaltaan alueen erämaaluonnetta ja virkistyskäyttöarvoa, mitä ei hankkeen sijainnin suunnittelussa ole otettu huomioon.

Lausunnon perustelut

Osayleiskaava, kaavan lähtökohdat ja suunnittelutilanne

Alueen nykytilanne ja osayleiskaavan sisältö

Murtomäen osayleiskaava-alue on pääosin talousmetsää. Tuulivoimapuiston ympäristössä on vähäisesti pysyvää asutusta ja loma-asutusta. Lähimmät loma-asutusalueet sijaitsevat noin 4 km etäisyydellä Rotimon järvellä ja noin 5,5 km etäisyydellä Saaresjärvellä. Saaresmäen kylä-asutus sijoittuu noin 2,5 km etäisyydelle. Tätä lähempänä sijaitsee yksittäisiä loma-asuntoja lähimmillään noin 1,7 km etäisyydellä voimaloista. Isomäki-Vuolijoki-yhdystie 8770 kulkee noin kahden kilometrin etäisyydellä alueen länsipuolelta. Alueen itäpuolella on laaja Talaskankaan luonnonsuojelualue. Tuulivoimapuiston hankealueella on toteutettu laajoja metsähakkuita, eikä se enää ole luonteeltaan erityisen erämainen.

Kajaanin Murtomäen osayleiskaavaan sisältyy yhdeksän tuulivoimalan paikkaa, jotka sijoittuvat pääosin nykyisten metsäteiden varteen. Osayleiskaava on osa Piiparinmäen-Lammaslamminkankaan tuulivoimahankkeen kokonaisuudesta (laajin YVA-vaihtoehto 127 voimalaa), jolle on laadittu yhteinen ympäristövaikutusten arviointi (YVA). Luontovaikutusten lieventämiseksi YVA-hankealueen keskiosa (n. 40 voimalaa) jätettiin pois jatkosuunnittelusta YVA-vaiheen jälkeen ja hankekokonaisuuden nimeksi muutettiin Piiparinmäki-Murtomäki.

Hankekokonaisuuden pohjoinen osa (Piiparinmäen alue) sijoittuu Pyhännän ja Kajaanin alueille noin 10 km etäisyydelle Murtomäen osayleiskaavan alueesta. Pyhännän Piiparinmäen osayleiskaava (32 voimalaa) on hyväksytty joulukuussa 2015 ja on lainvoimainen. Kajaanin

Piiparinmäen osayleiskaavan (9 voimalaa) Kajaanin kaupunginvaltuusto on hyväksynyt 21.3.2016, mutta kaavasta on valitettu hallinto-oikeuteen.

Hankekokonaisuuden eteläiseen osaan (Murtomäen alue) on osayleiskaavan ehdotusvaiheessa sisältynyt Kajaanin 9 voimalan lisäksi Vieremän puolelle sijoittuva 18 voimalan kokonaisuus. Murtomäen Kajaanin ja Vieremän osayleiskaavaehdotukset ovat olleet samanaikaisesti nähtävillä kesällä 2016. Vieremän kunnanvaltuusto on 13.2.2017 § 6 päättänyt olla hyväksymättä ja toteuttamatta Vieremän Murtomäen tuulivoimaosayleiskaavaa.

Kaavojen vaikutusarvioinneissa ja Kainuun ja Pohjois-Savon ELY-keskusten antamissa lausunnoissa on susien osalta käsitelty Murtomäen tuulivoimapuistoa kokonaisuutena. Vieremän puoleinen osa tuulivoimapuistosta on Kajaanin osuutta laajempi ja Luonnonvarakeskukselta saatujen tietojen perusteella susireviirin käyttöaste on ollut Vieremän alueella Kajaanin aluetta suurempi. Vieremän osan jäädessä toteutumatta tuulivoimapuiston vaikutukset mm. susiin ja Talaskankaan alueeseen jäävät merkittävästi kaavassa arvioitua vähäisemmäksi.

Murtomäen osayleiskaavan tuulivoimaloiden alueiden (tv) kaavamääräyksen mukaan tuulivoimaloiden rakentaminen tulee ajoittaa susien lisääntymisajan 1.4.-31.8. ulkopuolelle.

Maakuntakaavat

Kainuun tuulivoimamaakuntakaava

Kainuun tuulivoimamaakuntakaava on ollut valmisteilla samanaikaisesti Piiparinmäen osayleiskaavan kanssa. Maakuntakaavaehdotus on ollut nähtävillä 2.9.-2.10.2015. Kainuun maakuntavaltuusto on hyväksynyt tuulivoimamaakuntakaavan 30.11.2015 ja ympäristöministeriö on vahvistanut sen 31.1.2017. Tuulivoimamaakuntakaava on lainvoimainen.

Tuulivoimamaakuntakaavassa Murtomäen alue on osoitettu tuulivoimaloiden alueena (tv 5) ja alueen luoteisreunalle on osoitettu pääsähkijohdon yhteystarve. Hankekokonaisuuteen kuuluva Kajaanin Piiparinmäen alue sisältyy tuulivoimamaakuntakaavassa osoitettuun Piiparinmäki-Kokkosuo (tv 4) tuulivoimala-alueeseen, jolle on osoitettu pääsähkijohdon yhteystarve Murtomäen alueelta.

Tuulivoimaloiden alueelle on annettu suunnittelumääräyksiä koskien puolustusvoimien toimintaedellytyksiä ja puolustusvoimien toiminnan turvaamisesta johtuvia rajoitteita sekä Natura 2000 –verkoston alueiden ja luontoarvojen huomioon ottamista. Lisäksi on annettu yleisiä suunnittelumääräyksiä. Tuulivoimamaakuntakaava ei ole ollut lainvoimainen osayleiskaavan hyväksymispäätöstä tehtäessä, mutta selvyiden vuoksi todettakoon, että osayleiskaavassa on otettu huomioon tuulivoimamaakuntakaavan kaavamääräykset ja osayleiskaava on tuulivoimamaakuntakaavan mukainen.

Voimassa olleet maakuntakaavat osayleiskaavan hyväksymispäätöstä tehtäessä

Osayleiskaavan hyväksymispäätöstä tehtäessä voimassa olleissa Kainuun maakuntakaavassa ja vaihekaavoissa ei ole käsitelty tuulivoimaa eikä osoitettu tuulivoimalatuotantoon soveltuvia alueita.

Osayleiskaava ei ole ristiriidassa Kainuun maakuntakaava 2020:n kanssa. Maakuntakaavassa Murtomäen alue on kokonaisuudessaan maa- ja metsätalousvaltaista aluetta (M). Alue rajautuu Talaskankaan (SL) Natura-alueeseen ja ulottuu vähäisesti Vuolijoen turvetuotannon erityisvyöhykkeelle (eo-tt). Ylikunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävä ohjeellinen moottorikelkkailureitti kulkee suunnittelualueen itäosan poikki. Alueen pohjoisosan poikki kulkee 110 kV voimajohto.

Puolustusvoimain ampuma- ja harjoitusalueita sekä niiden melualueita koskevassa Kainuun 1. vaihemaakuntakaavassa ja Kainuun kaupan vaihemaakuntakaavassa ei ole Murtomäen osayleiskaavassa huomioitavia merkintöjä.

Maakuntakaavatilanne koko hankekokonaisuuden alueella

Piiparinmäen-Murtomäen tuulivoimahankekokonaisuus on suunnitteluvaiheessa ulottunut kolmen maakunnan (Pohjois-Savo, Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu) alueelle (Pohjois-Savon Vihermäen osalta hanke on keskeytynyt). Hankealueet on osoitettu tuulivoima-alueina kaikkien kolmen maakunnan tuulivoimaa käsittelevissä maakuntakaavoissa, jotka kaikki ovat lainvoimaisia. Hankekokonaisuudella voidaan näin katsoa olevan vahva tuki maakuntakaavoista.

Selvitykset, vaikutusten arviointi ja sisältövaatimusten huomioon ottaminen

Sovellettava lainsäädäntö

Maankäyttö- ja rakennuslain 39 §:n mukaisesti yleiskaavaa laadittaessa on otettava huomioon yhdyskuntarakenteen toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys; olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö; asumisen tarpeet ja palveluiden saatavuus; mahdollisuudet liikenteen, erityisesti joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen, sekä energia-, vesi- ja jätehuollon tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestävällä tavalla; mahdollisuudet turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön; kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset; ympäristöhaittojen vähentäminen; rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonvarojen vaaliminen; sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys. Nämä seikat on maankäyttö- ja rakennuslain mukaan selvitettävä ja otettava huomioon siinä määrin kuin laadittavan yleiskaavan ohjaustavoite ja tarkkuus sitä edellyttävät. Vaikka yleiskaavan sisältövaatimuksia koskeva 39 §:n säännös on luonteeltaan kaavoittajaa velvoittava, vaatimukset ovat kuitenkin korostetusti joustavia normeja, jotka yleiskaavaa laadittaessa joudutaan yhteensovittamaan.

Edelleen maankäyttö- ja rakennuslain 39 § edellyttää, että yleiskaavaa laadittaessa on maakuntakaava otettava asianmukaisesti huomioon, ja että yleiskaava ei saa aiheuttaa maanomistajalle tai muulle oikeuden haltijalle kohtuutonta haittaa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukaan kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavan vaikutuksia selvittäessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus. Kaavaa laadittaessa on

tarpeellisissa määrin selvitettävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia.

Maankäyttö- ja rakennuslain 77 a §:ssä säädetään yleiskaavan käytöstä tuulivoimalan rakennusluvan perusteena. Sen mukaan rakennuslupa tuulivoimalan rakentamiseen voidaan myöntää, jos oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa on erityisesti määrätty kaavan tai sen osan käyttämisestä rakennusluvan myöntämisen perusteena. Kajaanin Murtomäen tuulivoimapuiston osayleiskaava on laadittu MRL 77 a §:n mukaisesti. Tällöin yleiskaavaa laadittaessa on huolehdittu myös seuraavien tuulivoimarakentamista koskevien yleiskaavan erityisten sisältövaatimusten (MRL 77 b §) huomioon ottamisesta:

- 1) yleiskaava ohjaa riittävästi rakentamista ja muuta alueiden käyttöä kyseisellä alueella;
- 2) suunniteltu tuulivoimarakentaminen ja muu maankäyttö sopeutuu maisemaan ja ympäristöön
- 3) tuulivoimalan tekninen huolto ja sähkönsiirto on mahdollista järjestää.

Maankäyttö- ja rakennuslain suhteesta muuhun lainsäädäntöön määrätään MRL 197 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan kaavaa hyväksyessä ja vahvistettaessa on sen lisäksi, mitä maankäyttö- ja rakennuslaissa säädetään, noudatettava, mitä luonnonsuojelulain 10 luvussa (Natura-alueita koskevat erityissäännökset) säädetään. Saman momentin mukaan lupa-asiaa ratkaistaessa ja muuta viranomaispäätöstä tehtäessä on lisäksi noudatettava, mitä luonnonsuojelulaissa ja sen nojalla säädetään.

Luonnonsuojelulain 10 luvun 64 a §:n mukaan Natura-alueen suojelun perusteena olevia luonnonarvoja ei saa merkittävästi heikentää. Susi ei ole lähialueilla sijaitsevien Natura-alueiden suojelun perusteina.

Luonnonsuojelulain 49 § 1 momentin mukaan luontodirektiivin liitteessä IV (a) tarkoitettuihin eläinlajeihin (ml. susi) kuuluvien yksilöiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty. Huomioitava on, että vaikka suden reviiri on huomattavan laaja, ovat nämä LSL:n tarkoittamat lisääntymis- ja levähdyspaikat kuitenkin melko suppeita. LSL 49 § ei suojele suden elinympäristöä laajemmin vaan yksinomaan kieltää lisääntymis-/levähdyspaikkojen hävittämisen/heikentämisen. Luonnonsuojelulaki on voimassa myös kaavoitetuilla alueilla.

Osayleiskaavan susia koskevat selvitykset ja vaikutusarvioinnit

Luontoselvitysten maastokäynnit

YVA-vaiheen ja kaavavaiheen luontoselvityksiin liittyneissä tuulivoimaloiden rakennuspaikkojen maastoinventoinneissa ja –tarkistuksissa ei ole havaittu merkkejä susien lisääntymis- ja levähdyspaikoista.

Luonnonvarakeskukselta kaavaluonnoksen laatimista varten saatu aineisto

Luonnonvarakeskuksella (ent. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos) on pitkäaikaista panta-seurantatietoa alueen susista. Koko Piiparinmäen-Lammaslamminkankaan tuulivoimapuiston hankealueella on vuosina 2005–2013 ollut merkittynä GPS-laittein yhteensä 20 yksilöä. GPS-laitteet tuottavat runsaasti paikannusmateriaalia. Laitteet ovat mahdollistaneet maastossa tapahtuvan kenttäseurannan, jonka perusteella joistakin laumoista on voitu löytää suden käyttämät synnytys- ja kasvatuspesät. Alueella on ollut myös susilaumoja, joista ei ole saatu merkittyä yhtään sutta. GPS-paikannusten perusteella on voitu määrittää reviirin käyttöasteet ja reviirikeskukset. Reviirillä on alueita, joiden läheisyydessä sudet viihtyvät muita alueita enemmän. Ne voivat sijaita esimerkiksi pesän tai hyvien suoja- ja ravintokohteiden läheisyydessä.

Pantadata-aineistoa ei ole saatu sellaisenaan kaavoituksen käyttöön, mutta Luonnonvarakeskus on luovuttanut kaavoitusta varten pantadata-aineistosta analysoimiaan kartta-aineistoja. Tarkkoja pistedata-aineistoja Luonnonvarakeskus ei ole katsonut tarpeelliseksi ja mahdolliseksi luovuttaa. Kaavaluonnoksen valmistelua ja vaikutusarviointia varten saatiin 9.9.2014 GPS-paikannustietoihin perustuva kartta-analyysi susien liikkumisesta Piiparinmäen-Lammaslamminkankaan tuulivoimapuiston hankealueella. Lisäksi 24.9.2014 saatiin tutkimustietoihin perustuva pesäaluekartta, jonka mukaan osittain Murtomäen tuulivoimapuiston alueelle ulottuu laaja alue, jolta on todettu susien synnytys- tai siirtopesiä. Aineistojen perusteella Pöyryn suurpetoasiantuntija Annemari Kari laati osayleiskaavan luonnosvaiheen vaikutusarvioinnin susien osalta.

Kaavaehdotuksen laatimista varten Luonnonvarakeskukselta saatu susiarviointi 16.4.2015

Kainuun ELY-keskuksen lausunnossaan 31.8.2016 mainitseman RKTL:n YVA-lausunnon jälkeen Luonnonvarakeskuksen (entinen RKTL) suurpetotutkija Samuli Heikkinen on 16.4.2015 laatinut *Arvion Piiparinmäen-Lammaslamminkankaan tuulivoimahankkeen vaikutuksista alueen susien elinympäristön käytölle* (viranomaisliite 1). Heikkinen on valtakunnan johtavia susiasiantuntijoita ja vastaa Luonnonvarakeskuksen valtakunnallisten kanta-arviolausuntojen valmistelusta.

Heikkisen arviossa 16.4.2015 on käsitelty koko hankekokonaisuuden vaikutuksia sekä yhteisvaikutuksia muiden hankkeiden kanssa. Arviossaan Heikkinen on hyödyntänyt Luonnonvarakeskuksen pitkäaikaisia seurantatietoja, mukaanlukien viimeisimmät pantadatatiedot. Arvio sisältää tietoja susien pesimäalueista, minkä johdosta se on ollut kaavoituksessa vain viranomaiskäytössä.

Heikkisen asiantuntija-arvio on toiminut Murtomäen osayleiskaavan ja vaikutusarvioinnin tausta-aineistona. Arvioinnin yhteenvedossa todetaan mm.:

”Suden käyttäytymisessä on piirteitä hyvin sopeutuvasta ja joustavasta toiminnasta. Yksilötasolla tämä tarkoittaa suden väliaikaista liikkumista jopa asutuskeskuksissa tai voimakkaan ihmisvaikutuksen alueella. Joustava käyttäytyminen pitkällä aikajänteellä voi vaikuttaa suden elinympäristön valintaan siten, että alueen tuulivoimapuisto ei sanottavasti vaikuta tai haittaa susilauman elämää alueella.”

Kaavaehdotuksen laatimista varten saadut lisätiedot Luonnonvarakeskukselta

Luonnonvarakeskus on toimittanut kaavan susivaikutusten arvioinnin laatijalle (Annemari Kari, Pöyry) vuosien 2011-2012 kahden suden kesäaikaisten havaintojen pistedata-aineiston. Aineisto ei sisällä alfanaaraan pannoitustietoja eikä tietojen perusteella ole voitu määritellä pesäalueita. Osa kaava-alueesta on ollut susien aktiivisessa käytössä, mutta samoilla susilla on ollut aktiivisen käytön alueita myös etäällä kaava-alueen ulkopuolella. Kyseisten susien pantaseuranta on päätynyt.

Samuli Heikkinen on toimittanut (sähköposti 12.5.2016) viranomaisneuvottelua 23.5.2016 varten kommentit ja kartan, jossa (viranomaisiite 2) on esitetty talven 2015-2016 susitilanteen kartoituksen perusteella oletetut susilaumojen reviirien sijainnit vihreillä ympyröillä. Kartoituksen perusteella ainakin kaksi laumaa asustaa suunnitellun tuulipuistoalueen välittömässä läheisyydessä. Reviirialueiden muoto, rajat ja ydinalueet eivät ole selvillä. Vuonna 2015 merkittynä olleen Meru-suden lauman (arviolta 5-7 sutta) arvioitu sijoittuminen on esitetty punaisella rajauksella ja tuulivoimapuiston alue (Kajaani-Vieremä) sinisellä rajauksella. Tummina pisteinä esitettyjen GPS-havaintopisteiden perusteella lauma on liikkunut pääasiallisesti tuulivoimapuiston itäpuolella. Kartan mittakaavasta voi päätellä susilauman reviirin suuruutta suhteutettuna suunnitellun tuulipuiston pinta-alaan. Heikkisen mukaan muutaman voimalan lisäämisellä tai poistamisella ei liene kovin suurta merkitystä elleivät ne ole juuri reviirin ydinalueella.

Osayleiskaavan vaikutusarvioinnit susien osalta

Osayleiskaavan susia koskevan vaikutusarvioinnin on laatinut Pöyryn suurpetoasiantuntija Annemari Kari. Vaikutusarvioinnissa on hyödynnetty mm. aiemmin mainittua Luonnonvarakeskukselta 16.4.2016 saatua arviointia ja muuta Luonnonvarakeskukselta saatua kartta- ja selvitysaineistoa sekä Kainuun tuulivoimamaakuntakaavan vaikutusarviointia ja selvitysaineistoa.

Aiempien vuosien pesäpaikkahavainnoista tai toistuvasti käytössä olleista pesäpaikka-alueista ei ole kaavoitusta varten saatu Luonnonvarakeskuksen arvioinnissa 16.4.2016 esitettyä tarkempia tietoja. Tiedot ovat olleet Luonnonvarakeskuksella käytössä sen tehdessä arvioinnin kaavan vaikutuksista susiin.

Susia koskeva vaikutusarviointi sisältyy kaavaselostuksen kohtaan 7.2.8 Muu eläimistö – *Suurpedot* (s. 97-98) ja 7.3.3 Yhteisvaikutukset kasvillisuuteen, eläimistöön ja ekologisiin yhteyksiin (s. 120-121). Vaikutusten arvioinnissa Murtomäen tuulivoimapuistoa on käsitelty kokonaisuutena. Vieremän puoleisen alueen jäädessä toteutumatta vaikutukset jäivät merkittävästi arvioitua vähäisemmäksi.

Susireviirin laajuus on keskimäärin noin 1200 km², johon suhteutettuna Murtomäen Kajaanin kaava-alue 8,5 km² on huomattavan pieni, vain alle 1 %. Varsinaiseen tuulivoimarakentamiseen varattavien alueiden eli tuulivoimaloiden asennusalueiden ja niille raivattavien uusien pistoteiden aluetarve on tätäkin huomattavasti pienempi, esim. Kajaanin osalta yhteensä alle 0,1 km².

Joulukuussa 2015 valmistuneen susikannan tilan väliarvion (Luke 12/2015) mukaan susilaumoja on Suomessa ollut yhteensä 34-38. Väliarvion perusteella kaavan vaikutusarvioinnissa todetaan, että kaikkien tuulivoimahankkeiden (Metsäamminkangas, Piiparinmäki ja Murtomäki) toteutuessa vaikutukset kohdistuvat enintään kolmeen laumaan, jotka kaikki ovat pieniä enintään seitsemän susiyksilön laumoja.

Kaavan yhteisvaikutusten arvioinnin mukaan hankkeiden yhteisvaikutukset eivät suoranaisesti vähennä alueen susipopulaatiota vaan korkeintaan siirtävät laumojen reviirejä kauemmas hankealueilta.

Susien kaavallisen huomioimisen ongelmallisuus

Susien pesäpaikkojen selvittämisen ja kaavallisen huomioimisen mahdollisuuksia on käsitelty Piiparinmäen-Murtomäen hankekokonaisuuteen kuuluvan Kajaanin Piiparinmäen tuulivoimapuiston osayleiskaavoituksen yhteydessä. Piiparinmäen tietoja on hyödynnetty Murtomäen osayleiskaavoituksen vaikutusarvioinnissa.

Pöyryn susiasiantuntijan Annemari Karin mukaan susien pesäpaikkojen luotettava selvittäminen ei käytännössä ole mahdollista kaavoituksen yhteydessä huomioiden kaavan laajuus ja luonne. Luotettavinta tietoa susien pesäpaikoista voitaisiin saada laajamittaisilla ja pitkäaikaisilla pantaseurannoilla. Maastossa pesien havaitseminen on erittäin vaikeaa, jos lauman alfaarasta ei ole pannoitettuna ja pesä näin GPS-paikannuksen avulla löydettävissä.

Suden pesäpaikkojen määrittely kaavassa ei ylipäätään ole mielekästä, koska pesien sijainnit ovat luonteeltaan väliaikaisia ja yleensä vuosittain vaihtuvia. Synnytyspesän lisäksi susilla on useita tilapäisiä siirtopesiä. Mikäli alueelta todettaisiin synnytys- tai siirtopesä, tiedon käyttäminen lisääntymisalueen rajaamiseksi on hankalaa, koska seuraavana keväänä pesäalue saattaa sijaita useiden kilometrien etäisyydellä verrattuna aikaisempaan vuoteen. Pesäpaikkoja voi periaatteessa olla koko reviirin alueella ja kaavassa on mahdotonta ennakoita tulevia pesäpaikkoja. Rakentamisen rajoittaminen koko susireviirin alueella ei olisi kohtuullista ottaen huomioon susireviirin laajuus (1200 km²) ja se, että sudella on mahdollisuus sijoittaa pesäalueensa muualle reviirin alueella. Luonnonsuojelulain 49 § heikentämis- ja haittaamiskielto ei koske laajoja alueita, vaan pienialaisia tarkasti määriteltyjä pesäpaikkoja.

Luonnonvarakeskuksen suurpetoasiantuntija Samuli Heikkinen totesi hankekokonaisuuteen kuuluvan Kajaanin Piiparinmäen tuulivoimapuiston viranomaisneuvottelussa 1.3.2016, että osayleiskaava on liian pienialainen suunnitelma huomioitaessa suden elinpiirikysymyksiä. Susilla on taipumus käyttää samoja laajoja alueita vuosittain, ja sudet liikkuvat ekologista käytävää pitkin poikki Suomen idästä länteen. Toisaalta susi ei ole kovin herkkä ihmistoiminnalle siinä mielessä, että se osaa väistää ihmistä ja sopeuttaa toimintaansa. Yleisesti sudet viihtyvät useammin harvaan asutuilla alueilla kuin asutuskeskusten lähellä. Heikkisen mukaan kolmen maakunnan reuna-alue on asumattomana, laajana kokonaisuutena susille tärkeä, mutta sudella on todella voimakas sietokyky, ja ne ovat kykeneviä sopeutumaan tilanteeseen joko siirtymällä pois tuulivoima-alueelta tai vain vähentämällä alueen käyttöä. Jos alueella on sudelle sopivaa ravintoa, erityisesti hirviä, todennäköisesti myös sudet pysyvät siellä.

Murtomäen osayleiskaavan vaikutusarvioinnin mukaan hirvet todennäköisesti palaavat alueelle rakentamisvaiheen jälkeen. Tästä on saatu lisätietoa kaavaprosessin jälkeen. Kokemuksien mukaan hirvieläimet - ja hirvi mukaan luettuna - eivät juurikaan väistä tuulivoima-aluetta tai palaavat sinne rakennusvaiheen päätyttyä (Liite: Jahti-lehti 3/2016, neljän metsästysseuran puheenjohtajan haastattelut). Sama havainto oli Suomussalmella Kivivaara-Peuravaaran tuulivoimahankkeen rakennusprojektin vetäjällä syksyltä 2016, jolloin hirvenmetsästys oli käynnissä aivan rakennustyömaan ympäristössä.

Susien elinpiirikysymyksiä on käsitelty osayleiskaavaa laajempänä kokonaisuutena Kainuun tuulivoimamaakuntakaavassa, joka on vahvistettu 31.1.2017.

Susiasian käsittely osayleiskaavassa

Kainuun ja Pohjois-Savon ELY-keskusten antamissa lausunnoissa ja kaavan viranomaisneuvotteluissa on susien osalta käsitelty Murtomäen tuulivoimapuistoa kokonaisuutena.

Pohjois-Savon ELY-keskuksen lausunto 30.8.2016 Murtomäen osayleiskaavasta

Pohjois-Savon ELY-keskus on antanut lausunnon Murtomäen tuulivoimapuiston osayleiskaavaehdotuksesta Vieremän kunnalle Vieremän ja Kajaanin osayleiskaavaehdotusten nähtävillä olon yhteydessä. Pohjois-Savon ELY-keskuksen lausunnossa todetaan, että kaava-aluetta ei ELY-keskuksen näkemyksen mukaan voida pitää erämaisena, jos sillä tarkoitetaan koskemattontaa, alkuperäistä metsä- ja suoluontoa. Erämaisuuutta suunnittelualueella edustaa vähäinen ihmisasutuksen määrä.

Pohjois-Savon ELY-keskus lausuu susien osalta seuraavaa:

”Epävarmuudeksi kaavassa jää hankkeen vaikutus suden elinmahdollisuuksiin ja lisääntymiseen suunnittelualueella. Kaavan laadintaprosessin aikana on käynyt ilmi, että lajin esiintymistä on käytännössä kohtuullisella panostuksella mahdotonta selvittää ilman pannoitettujen susien monivuotista seurantaa. Seurantaa onkin tehty jonkin verran Luken toimesta, mutta laumojen tilanne elää kaiken aikaa. Hankkeen aikana on ollut vaikeuksia saada avoimesti kaikkea susia koskevaa tietoa kaavoituksen käyttöön. Lisäksi vaikeuksia on aiheuttanut se, että tutkittua tietoa tuulivoimapuistojen vaikutuksista susiin ei juurikaan ole saatavilla. Myöskään suden lisääntymis- ja levähdyspaikoille ei ole vakiintunutta määritelmää. Lähtökohdat vaikutusarvioinnille ko. lajin näkökulmasta ovat näin ollen poikkeuksellisen haastavat.

Ympäristöministeriö on esitellyt keväällä 2016 luonnoksia luontodirektiivin liitteen IV (a) lajien lisääntymis- ja levähdyspaikan kuvauksesta myös suden osalta. Kuvauksen mukaan susireviirin koko on keskimäärin 1200 km². Susi käyttää harvoin samaa pesäpaikkaa perättäisinä vuosina. Susi siirtää pentujaan useaan otteeseen kesän aikana. Saman suden pesiessä perättäisinä vuosina on noin kolmannes kesän mittaan käytössä olevasta noin kymmenestä kokoontumispaikasta samoja. Kokoontumispaikat voidaan löytää vain pannoitetun suden avulla. Pesäpaikat jätetään loppukesällä, jonka jälkeen levähdyspaikat ovat satunnaisempia päivälepoaikoja. Ympäristöministeriön ohjelunonnoksen mukainen määritelmä suden lisääntymis- ja levähdyspaikasta on seuraava: Suden lisääntymispaikka on pesä, vaikka pesäpaikat vaihtuvat

lähes aina vuodesta toiseen. Pesät ovat myös levähdyspaikkoja, mutta muita levähdyspaikkoja ei voida niiden jatkuvan vaihtumisen tai hyvin vaikean löydettävyyden vuoksi määritellä. (Kyseinen Ympäristöministeriön ohje on valmistunut vuoden 2017 alussa. Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esitelyt. - Suomen ympäristö 1/2017)

Pohjois-Savon ELY-keskuksen näkemyksen mukaan olennaista Murtomäen kaavahankkeen näkökulmasta on erottaa toisistaan suunnittelualueen erityinen merkitys suden elin- ja lisääntymisalueena sekä susien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittämistä ja heikentämistä koskevan luonnonsuojelulain nimenomaiset säännökset.

ELY-keskuksen näkemyksen mukaan (erityisesti Luken huhtikuussa 2015 antaman asiantuntijalausannon perusteella) Murtomäen tuulivoimapuiston kaava-alueella kiistatta on erityistä merkitystä suden elin- ja lisääntymisalueena. Kaava-alueella sijaitsee tai on sijainnut suden reviirejä. Vaikka kaava-alueen pinta-ala on vain noin 2,8-3,5 % keskimääräisestä suden reviiristä (n. 1000-1200 km²), lisää alueen merkitystä suden kannalta se, että lajin tiedetään tunnettujen reviiriensä sisällä suosineen (painottaneen) nimenomaan Murtomäen kaava-aluetta. Luke on todennut, että aluetta voidaan pitää suden pesintäalueena.

Luken asiantuntija-arvion mukaan on todennäköistä, että suden reviirin sijainti tai sen käytön painottuminen muuttuvat tuulivoimapuiston rakentamisen aikana. Rakennusvaiheen jälkeen häiriö vähenee ja saattaa palautua lähelle entistä tasoa edellyttäen, että ravinnon- ja suojauspaikkojen määrä/laatu eivät ole heikentyneet ja ihmisvaikutus (esim. metsäautoteiden käyttö) ei sanottavasti lisäänny alueella. Luken asiantuntija-arvion mukaan tuulivoimapuiston rakentamisaikainen heikentävä vaikutus suden elinympäristöön on merkittävä. Rakentamisen jälkeiset vaikutukset ovat vaikeammin ennustettavissa ja riippuvat mm. hirvien esiintymisestä tuulivoima-alueella. Kaiken kaikkiaan vaikutuksiin liittyy huomattavasti epävarmuutta.

Pohjois-Savon ELY-keskuksen näkemyksen mukaan suden reviirin tai reviirin käytetyimmän osan esiintyminen jollain alueella ei tarkoita sitä, että kaikki maankäytön muutokset alueella ovat lähtökohtaisesti kiellettyjä. Tällainen tulkinta johtaisi äärimmillään tilanteeseen, jossa maankäytön muutokset estyisivät kaikilla niillä laajoilla alueilla, joilla sijaitsee suden reviirejä tai näiden käytetyimpiä ydinosa. Luonnonsuojelulain näkökulmasta asia on rinnasteinen esimerkiksi liito-oravan suojeluun, jonka lain suoja on samanlainen. Liito-oravan reviirillä jopa elinympäristön pysyvä hävittäminen vaikka hakkuin tai rakentamisella on sallittua osalla aluetta. Lisäksi on huomattava, että maankäytön muutokset eivät myöskään asiantuntija-arvioiden mukaan automaattisesti johda susien elin- ja lisääntymismahdollisuuksien heikentymiseen. Edellä jo mainitun ympäristöministeriön ohjeen mukaan suden lisääntymismenestystä voi heikentää ihmisen aiheuttama akuutti häiriö pesimäaikaan. Myös yhdyskuntarakentaminen muuttaa pesä- tai levähdyspaikkoja susille sopimattomiksi. Lisääntymismenestykseen eivät juuri vaikuta esimerkiksi rakentamisen, maa-aineksen oton tai hakkuiden aiheuttamat muutokset, koska sudella on elinympäristögeneralistina paljon vaihtoehtoja laajalla reviirillään. Jos häiriö sattuu pesimäaikaan pentujen juuri synnyttyä, riski pentukuolleisuuden kasvusta on olemassa. Tähän tilanteeseen sudet reagoivat siirtämällä pennut uuteen paikkaan.

Edellä mainitun perusteella myös suden elin- ja lisääntymisalueeksi todettu alue on mahdollista kaavoittaa tuulivoimakäyttöön. Keskeistä kuitenkin on, että kaavaratkaisun voidaan katsoa täyttävän tuulivoimarakentamista ohjaavalle kaavalle säädetyt sisältövaatimukset (MRL 39 §, MRL 77 b §) muun ohella myös suden suojelun näkökulmasta tarkasteltuna. Lisäksi on varmistuttava siitä, että ratkaisulla ei heikennetä tai hävitetä suden lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Pohjois-Savon ELY-keskuksen tietoon ei kaavaprosessin aikana ole tullut, että rakennettaviksi aiotuilla alueilla sijaitsisi suden lisääntymis- ja levähdyspaikkoja eli pesiä tai ns. siirtopesiä. Näin ollen kaavaehdotuksen ei voida sanoa olevan ristiriidassa luonnonsuojelulain 49 §:n kanssa. Tältä osin on huomattava, että suden esiintymisessä voi tapahtua muutoksia tuulivoimapuiston vaiheittaisen rakentamisen aikana.

Tuulivoimarakentamisen osalta Murtomäen kaavahankkeessa voisi kyseeseen tulla lähinnä suden reviirin tilapäinen tai pysyvä heikkeneminen taikka reviirin käytön painopisteen siirtyminen lisääntyvän häiriön vuoksi. Tämä heikkeneminen koskisi vain osaa susien todetuista reviirialueista vaikka otetaan huomioon myös muut lähialueelle suunnitellut hankkeet. ELY-keskus korostaa, että alueella on asiantuntijalausuntojen mukaan erityistä merkitystä suden kannalta ja tuulivoimapuiston rakentamisella on todettu olevan vaikutuksia ko. lajiin. Tämän vuoksi kaavoittajalla ja tuulivoimapuiston suunnittelijalla on korostettu vastuu siitä, että suden suojelu ja tuulivoimatuotanto on kaavassa sovitettu yhteen kestäväällä tavalla ja siten, että myös kaavan MRL:ssä säädetyt sisältövaatimukset täyttyvät. Tämän johdosta ELY-keskus esittää, että ainakin osalla alueella tarkasteltaisiin vielä mahdollisuutta voimaloiden välisen etäisyyden kasvattamiseen (alueet, joilla useampia voimaloita sijoittuu n. 500 metrin etäisyydelle toisistaan). Tämä jättäisi alueen sisälle rakentamattomia osia, mikä osaltaan vähentäisi susiin kohdistuvia vaikutuksia. Tuulivoimapuiston rakentaminen tapahtuu vaiheittain usean vuoden aikana. Näin ollen on mahdollista, että suunnitelluille tuulivoimalan paikoille muodostuu susien lisääntymis- ja levähdyspaikkoja, joiden hävittäminen tai heikentäminen on luonnonsuojelulain 49 §:n nojalla kielletty. Tämän epävarmuuden hallitsemiseksi perusteltua olisi, että kaavan yleismääräyksissä asetettaisiin velvoite inventoida tuulivoimaloiden rakennuspaikat ennen rakennusluvan myöntämistä mahdollisten suden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen tunnistamiseksi. Lisäksi kaavamääräyksissä tulisi todeta, että rakentamistoimenpiteet tulee sijoittaa ajankohtaan, josta on vähiten haittaa suden lisääntymiselle.”

[Kainuun ELY-keskuksen lausunto 31.8.2016 Murtomäen osayleiskaavasta](#)

Kainuun ELY-keskus toteaa lausunnossaan mm. seuraavaa: ”Kainuun ELY-keskuksen mielestä kaavan jatkotyössä tulee ottaa vakavasti huomioon, että suunnitelmaa ollaan laatimassa todetulle suden lisääntymisen kannalta merkittävälle alueelle. Jatkosuunnittelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, miten tuulivoimarakentamisen haitalliset vaikutukset voidaan välttää esimerkiksi ryhmittämällä tuulivoimaloita uudelleen tai poistamalla sijainniltaan kriittisiä tuulivoimaloita suden keskeiseltä lisääntymisalueelta siten, että rakentamisen vaikutukset voidaan arvioida nykyistä luotettavammin.”

Lisäksi Kainuun ELY-keskus ilmoittaa kannattavansa Pohjois-Savon ELY-keskuksen lausunnossaan 30.8.2015 esittämiä lisäyksiä kaavan yleismääräyksiin, koskien tuulivoimaloiden rakennuspaikkojen inventoimista ennen rakennusluvan myöntämistä ja rakentamisen ajoittamista suden lisääntymisen kannalta vähiten haittaavaan ajankohtaan.

Vaikutusarvioinnin täydennys koskien ELY-keskusten lausunnoissa esittämiä vaikutusten lieventämistoimenpiteitä (Annemari Kari, Pöyry)

Portugalissa on tehty tutkimus susien lisääntymiskäyttäytymisestä suhteessa tuulivoimaloihin (Alvares ym. 2011). Ennen tuulivoimaloiden rakentamista pesintäalue sijoittui useana vuonna keskelle suunniteltua tuulivoimapuistoa. Rakennusaikana ja rakentamisen jälkeen (ensimmäinen vuosi) pesäalue siirtyi eri alueille tuulivoimapuiston reunalle alle 1 km etäisyydelle lähimmistä voimaloista. Rakentamisen jälkeisenä toisena vuotena pesäalue oli siirtynyt kauas tuulivoimapuistosta (3800 m). Tämän tutkimuksen perusteella voimaloiden hajauttamisella ei pystytä vähentämään suden lisääntymisaikaisia haitallisia vaikutuksia, koska pesintä todennäköisesti tapahtuu lähimmillään vajaan kilometrin etäisyydellä voimaloista. Portugalissa tehdyssä tutkimuksessa havaittiin myös, että reviirin käytön ydinalueet säilyivät tuulivoimapuiston lähellä sekä rakennusaikana että rakentamisen jälkeisenä aikana, vaikka ydinalueiden painopiste siirtyi hieman suhteessa ennen rakentamisen aikaiseen reviirin käyttöön. Rakentamisen jälkeen tuulivoimapuisto sijoittui reviirin ydinalueen reunalle keskustan sijaan.

Susien mahdollisten (tulevien) lisääntymis- ja levähdyspaikkojen inventointi maastossa on käytännössä mahdotonta. Susien pesäpaikat vaihtuvat vuosittain ja sudet suosivat suojaisia paikkoja (kuusien, kaatuneiden puiden alla), joita löytyy kaikenlaisista metsistä. Pesäpaikan läheisyydessä on yleensä vesipiste (esimerkiksi oja, puro). Mikäli tuulivoimapuiston alueelta halutaan inventoida mahdollisia vuosittain uudestaan käytettyjä pesäalueita, tarvitaan siihen lauman pesivän naarassuden pantatiedot pesinnän ajalta usealta vuodelta, joiden avulla voidaan määrittää mahdollinen vuosittain käytössä oleva pesäalue. Kaartinen ym. 2009 löysivät tutkimuksensa aikana ainoastaan yhden uudelleen käytetyn pesäpaikan. Rakentamisen ajoittamisella lisääntymiskauden ulkopuolelle voidaan lieventää haitallisia vaikutuksia alueella mahdollisesti pesiviin susiin. Jos rakentaminen aloitetaan vasta myöhään kesällä, on voimala-alueella mahdollisesti pesinyt susipentue jo siirtynyt synnytyspesästään ja pennut ovat riittävän suuria siirtymään emon mukana omin jaloin rauhallisemmille alueille. Rakentamista seuraavalla lisääntymiskaudella sudet luontaisesti sijoittavat pesänsä rauhallisempaan paikkaan, jos kokevat voimat häiritseviksi.

Viranomaisneuvottelu 14.11.2016

Viranomaisneuvottelussa käsiteltiin mm. Kainuun ja Pohjois-Savon ELY-keskusten lausunnoissa esittämiä vaikutusten lieventämistoimia. Samuli Heikkisen (sähköposti 9.11.2016) ja Annemari Karin mukaan susiin kohdistuvia vaikutuksia voidaan tehokkaimmin lieventää poistamalla voimaloita kokonaisuutena niin, että tuulivoima-alueen kokonaispinta-ala pienenee. Neuvottelussa todettiin Vieremän alue susien kannalta Kajaanin aluetta keskeisemmäksi ja päätettiin, että Vieremän kaavasunnitelmasta poistetaan 4 voimalaa susien kannalta merkittävaksi arvioidulta alueelta, jolloin voimaloilta vapaaksi jää laajempi yhtenäinen alue ja muodostuu leveä voimaloista vapaa ekologinen yhteys Rotimolta Petäjäjärvelle ja edelleen Talaskankaalle.

Viranomaisneuvottelussa sovittiin ELY-keskusten kanssa, että kaavan mahdollisia vaikutuksia susien lisääntymiseen lievennetään edelleen lisäämällä kaavaan määräys, jonka mukaan tuulivoimaloiden rakentaminen tulee ajoittaa susien lisääntymisajan 1.4.-31.8. ulkopuolelle. Samassa neuvottelussa ELY-keskukset luopuivat lausunnossa esittämistään voimalapaikkojen

rakennuslupavaiheen inventointivaatimuksista, koska susiasiantuntijoiden (Heikkinen ja Kari) mukaan pesäpaikkojen tunnistaminen on käytännössä mahdotonta ilman susien laajamittaista pannoitusta ja lisääntymisajan rauhoittamisella voidaan jo lieventää vaikutuksia riittävästi.

Viranomaisneuvottelussa Kainuun ELY-keskus totesi myös, että sillä on Pohjois-Savon ELY-keskuksen kanssa sama näkemys, että suden reviirin tai reviirin käytetyimmän osan esiintyminen jollain alueella ei tarkoita sitä, että kaikki maankäytön muutokset alueella ovat lähtökohtaisesti kiellettyjä ja että myös suden elin- ja lisääntymisalueeksi todettu alue on mahdollista kaavoittaa tuulivoimakäyttöön.

Osayleiskaavan sisältövaatimusten huomiointi

Susiin ja muuhun luontoon kohdistuvia vaikutuksia on lievennetty merkittävästi YVA-vaiheessa ja kaavavaiheessa supistamalla hankekokonaisuutta voimaloita poistamalla ja siirtämällä voimaloita kauemmas mahdollisesti häiriintyvistä luontokohteista. Murtomäen tuulipuistohanke supistui edelleen huomattavasti, kun Vieremän kunnanvaltuusto päätti jättää tuulivoimapuiston Vieremän puoleisen kaavan (18 voimalaa) kokonaan hyväksymättä. Kajaanin Murtomäen yhdeksän voimalan kaavalla ei voida katsoa olevan merkittävää vaikutusta susien elinolosuhteisiin.

Kun lisäksi otetaan huomioon susien pesäpaikkojen vaihtuvan ja tilapäisen luonteen ja sen, että kaavassa määrätään ajoittamaan tuulivoimaloiden rakentaminen susien lisääntymisajan ulkopuolelle, ei kaavasta voida katsoa olevan merkittävää haittaa susien lisääntymis- ja levähdyspaikoille. Alueen ympäristössä on runsaasti luonnonsuojelu- ja Natura-alueita sekä muita vähäisen ihmistoiminnan alueita, joille sudella on tarvittaessa mahdollista väistää.

Osayleiskaavan vaikutukset Talaskankaan luonnonsuojelu- ja luontoretkeilyalueelle

Talaskankaan virkistyskäyttöön kohdistuvia vaikutuksia on arvioitu hankkeen YVA-menettelyn yhteydessä sekä kaavan vaikutusarvioinnissa mm. kaavaselostuksen kohdissa 7.2.1 Yhdyskuntarakenne, maankäyttö ja rakennettu ympäristö - *Vaikutukset virkistysreitteihin ja -rakenteisiin* (s. 80-81) sekä 7.2.5 Maisema ja kulttuuriympäristö - *Maisemavaikutukset virkistyskäyttöön* (s. 89) ja - *Maisemalliset vaikutukset viereisille Natura-alueille* (s. 90).

Tuulivoimapuiston vaikutuksia Talaskankaan suuntaan on lievennetty YVA-vaiheen jälkeen ja edelleen kaavoitusvaiheessa mm. vähentämällä ja siirtämällä pois päin useita voimaloita Talaskankaan suunnalta. Vieremän puoleisten voimaloiden toteuttamatta jättämisen johdosta Talaskankaalle kohdistuvat maisemavaikutukset ovat merkittävästi lievemmat kuin vaikutusarvioinnissa.

Etäisyys lähimmistä Kajaanin voimaloista Talaskankaan luonnonsuojelualueelle on lähimmilläänkin yli 2 km ja Talaskankaalla kulkevaan ulkoilureittiin yli 3 km. Talaskankaan alueelle ja Talaskankaan läpi kulkevalle Aarnikotkanpolulle ei laadittujen mallinnusten mukaan ulotu melu- ja välkevaikutuksia. Talaskankaan metsäalueilla suunnitellut tuulivoimalat eivät ole nähtävissä muuten kuin paikoittain tuulivoimapuiston suuntaan avautuvissa näkymissä. Alueelle jää vielä runsaasti metsäalueita ja maisemia, jonne tuulivoimaloista ei aiheudu mitään vaikutuksia. Alueella kulkeva Aarnikotkanpolku kulkee pääasiassa metsäalueilla, joilta voimalat eivät ole nähtävissä kuten selostuksen kuvasta 34 (s. 81) voidaan havaita.

Valituksen alaisella Kajaanin Murtomäen osayleiskaavalla ei ole merkittäviä vaikutuksia Talaskankaan alueen maisemaan tai virkistyskäyttöön.

Johtopäätökset

Osayleiskaava on voimassa olevan tuulivoimamaakuntakaavan mukainen.

Osayleiskaava perustuu maankäyttö- ja rakennuslain 9 §:n mukaisesti kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Susiin kohdistuvien vaikutusten arviointi perustuu parhaaseen saatavilla olevaan tietoon ja asiantuntemukseen.

Murtomäen tuulivoimapuiston osayleiskaavassa on otettu huomioon yleiskaavan sisältövaatimukset, sovitettu maankäyttötarpeita yhteen tarpeellisilta osin sekä arvioitu yleiskaavan vaikutuksia maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla.

Lopuksi

Valituksessa ei ole esitetty sellaisia perusteita, joiden johdosta kaavan hyväksymistä koskeva päätös olisi lainvastainen, jolloin se tulisi hylätä tai sitä tulisi muuttaa.

Seinäjoki 28.3.2017

Ramboll Finland Oy
Alue- ja kaupunkisuunnittelu

Liisa Märijärvi-Vanhanen
Projektipäällikkö

Juha-Matti Märijärvi
Projektikoordinaattori

Liite

Jahti-lehti 3/2016, neljän metsästysseuran puheenjohtajan haastattelut

Tuulivoimalat tulevat – miten reagoi riista?

Tuulivoimapuistot lisääntyvät Suomessa koko ajan. Metsästysseurat joutuvat sopeutumaan vallitseviin olosuhteisiin.

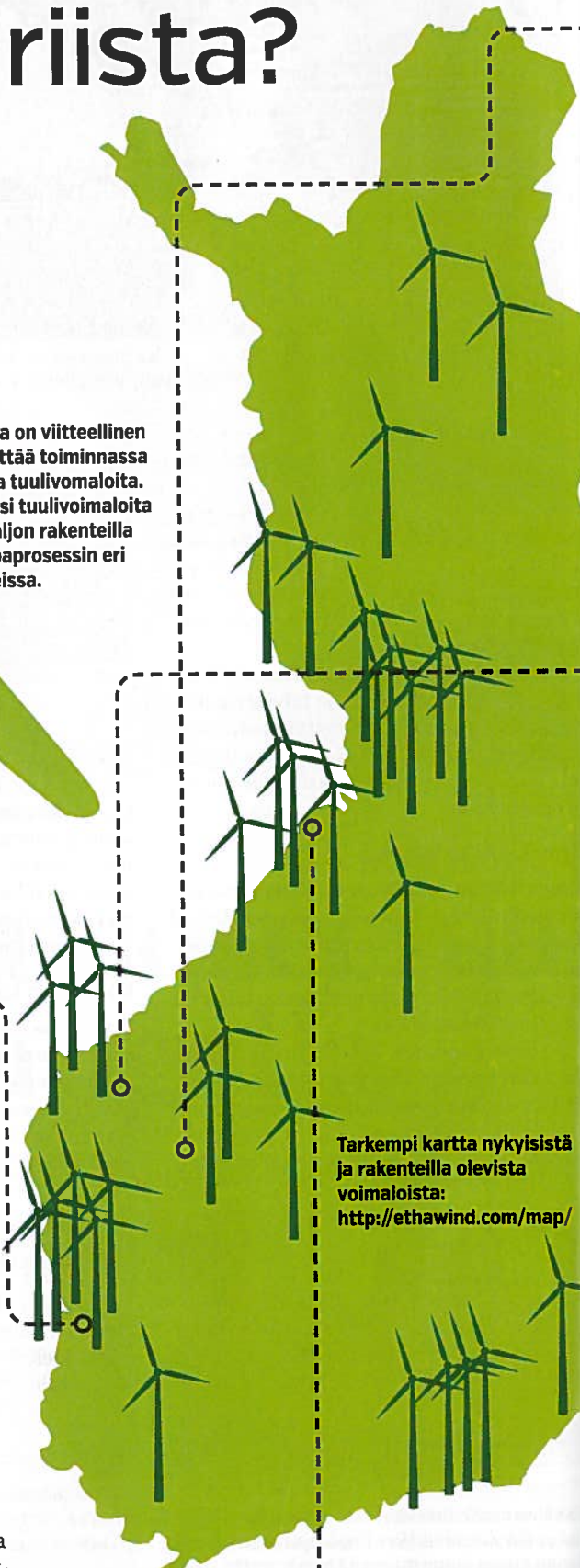
TOIMITTANUT: SARA SEPPÄLÄ

Suomessa oli vuoden 2015 lopussa 387 tuulivoimalaa. Niiden tuottamalla sähköllä katettiin Suomen sähkönkulutuksesta noin 2,8 prosenttia. Tuulivoimapuistot ovat isoja kokonaisuuksia, joiden vaatima alue riippuu siitä, montako voimalaitosta siihen kuuluu. Tavallisesti tuulivoimapuistot ovat Suomessa kooltaan noin 2 kilometriä × 3 kilometriä.

Erityisen paljon tuulivoimaloita Suomessa on Pohjanmaan ja Perämeren rannikolla. Vuonna 2016 rakennetaan edelleen lisää voimaloita erityisesti samalle seudulle.

Tuulivoimaloita on noussut myös monien metsästysseurojen metsästysalueille. Tämä on herättänyt kysymyksiä siitä, miten voimalat vaikuttavat riistaeläimiin ja niiden metsästyksen. Harva metsästysseura haluaa jahtimaiden menettämisen pelossa nousta sellaista maanomistajaa vastaan, joka haluaa mailleen tuulivoimaa. *Jahti* tiedusteli tuulivoima-alueiden metsästysseurojen puheenjohtajien mietteitä.

Kartta on viitteellinen ja esittää toiminnassa olevia tuulivoimaloita. Lisäksi tuulivoimaloita on paljon rakenteilla ja lupaprosessin eri vaiheissa.

Tarkempi kartta nykyisistä ja rakenteilla olevista voimaloista: <http://ethawind.com/map/>

Kysymykset:

- 1** Minkälaisia vaikutuksia tuulivoimaloilla on ollut metsästyksen?
- 2** Minkälaisia vaikutuksia tuulivoimaloilla on ollut riistaan, erityisesti hirvieläimiin?
- 3** Minkälaista keskustelua tuulivoimasta/tuulivoimaloista olette käyneet maanomistajien kanssa aiheeseen liittyen?
- 4** Minkälaista keskustelua olette käyneet tuulivoimayhtiöiden kanssa?

Timo Savunen

Ahlaisten Metsästysseura - Seuran alueella Peittoon tuulivoimapuisto, 12 tornia.

1 Riippuu keneltä kysyy. Meillä tuulivoimapuistoon rakennettujen teiden varsille on pystytetty hirvitorneja kulkupaikoille ja pyritty sopeutumaan näihin vallitseviin olosuhteisiin. Kanaintujen metsästyksen on hankaloitunut alueiden pirstoutuessa. Luultavasti myllyjen rakennusaikana riista vältteli aluetta enemmän kuin nyt valmiissa puistossa.

2 Olemme perustaneet myllyjen juurelle riistapellon. Peurat ja kauriit tuntuvat viihtyvän siellä hyvin. Hirviäkin alueella on, mutta jotkut ovat sitä mieltä, et-

tä myllyillä on niihin suurempi vaikutus. Tuulivoimapuistoa ympäröiviä alueita käytetään kuitenkin hirvijahtiin.

3 Maanomistajiin on tärkeää pitää suhteet hyvässä kunnossa. Meidän metsästysalueellemme ollaan suunnittelemassa toista vielä suurempaa tuulivoimapuistoa, ja tärkeää olisi, että sielläkin saisi metsästä.

4 Tuulivoimayhtiö tuki riistapellon rakennusta. Tuulivoimahanke on kohdannut täällä niin paljon vastarintaa, että tällainen kädenojennus on hyvä vastaantulo heiltä.

Mauri Ollila

Vähänkyrön Metsästysseura - Seuran alueella osa Torkkolan tuulivoimapuiston 16:sta tornista.

1 Vielä on vähän aikaista sanaa, kun tuulivoimalat ovat olleet toiminnassa vasta pari vuotta. Pienriistan osalta metsäkanalintukanta on täällä heikko, joten aika näyttää, karkottavatko voimalat loputkin linnut. Jänikset tuskin välittävät ja hirviä ei näytä voimalat haittaavan.

2 Hirvet eivät tosiaan näytä myllyistä piittaamaan. Jälkilaskennoissa löytyi jälkiä aivan voimaloiden vierestä ja makuupaikkojakin sadan metrin etäisyydeltä. Voimaloiden rakennusaika taisi olla pahin riistan kannalta.

3 Ihmeemmin ei ole keskusteltu. Voimaloita tänne suunniteltaessa olivat käytössä kaikki tehdyn luontoarviot ja seurojakin kuultiin.

4 Ei pahemmin ole keskusteltu yhtiön kanssa. Tosin meillä täällä on paikallinen yhtiö, joka voimalat rakennutti, joten keskustelua on tarvittaessa helppo käydä.

Jukka Siltala

Ilmajoen Metsästysseura - Seuran alueella 17 tuulivoimayhtiöiden myllyä ja muutama yksityinen.

1 Nämä tuulivoimalat ovat olleet toiminnassa vasta muutaman kuukauden, joten vielä ei pysty sanomaan. Tilanne kuitenkin huolettua, sillä Ilmajoen tulossa vielä 135 tuulimyllyä, jos kaikki suunnitelmat menevät läpi.

2 Meitä huolestaa erityisesti metsäkanalintujen kohtalo. Muualta olen kuullut, että hirviä on kylä voitu ampua tuulivoimala-alueilla ja tuskin esimerkiksi jäniksetkään säikkyvät.

3 Olemme keskustelleet lähinnä kunnan kanssa. Uusia voimaloita suunnitellaan muutaman sadan metrin päähän ampumaradastamme, ja ilmoitimme, ettei sinne ainakaan voi tehdä rataa vaarantavia toimenpiteitä.

Metsästysseurat ovat maanomistajien suhteen kahden tulen välissä, eikä seura voi kieltää mitään. Olemme yrittäneet toimia niin, että metsästysoikeudet tuulivoima-alueilla säilyisivät.

4 Ei minkäänlaista. Nämä ensimmäiset myllyt tulivat niin yllättäen, kun kunta ei niistä huu-dellut etukäteen.

"Tuulivoimayhtiöt ovat suhtautuneet myönteisesti metsästyksen ja metsästäjiin ja me heihin."

Tomi Tuikkala

Raahen Eränkävijät - Seuran alueella 14 muutaman vuoden pyörinyttä tuulivoimalaa.

1+2 Emme ole havainneet mitään sellaisia vaikutuksia, jotka olisivat suoraan yhdistettävissä tuulivoimaan. Rakennusaikana tietysti oli liikennettä ja sitä kautta ehkä vähän häiriötä. Myllyjen vaikutuksesta lintukantoihin ei voi sanoa mitään. Lintukannat ovat täällä muutenkin huonot kahden perättäisen kylmän alkukesän takia, mutta toisaalta viime vuonna ainoan metsäkananlinnun ammuin voimalan läheltä. Hirvikanta täällä on jopa hieman parantunut.

3 Ei mitään erityistä keskustelua. Kunnioitamme maanomistajan päätöstä, jos hän tuulivoimalan mailleen haluaa. Ei ole ollut ongelmia.

4 Tuulivoimayhtiöt ovat suhtautuneet myönteisesti metsästyksen ja metsästäjiin ja me heihin. He käyttivät kämppäämme tukikohtana myllyjen rakennusvaiheessa. Olemme paljon tekemisissä ja meillä on hyvät välit. ■

Lähteenä käytetty Suomen Tuulivoimayhdistyksen nettisivuja www.tuulivoimayhdistys.fi